

MUSULIBARI

Uajza prej oroshit

BIBLIOTEKA
SHTETIT

814-82

A 58

IRREGIME

JUSUF ALIBALI

Lindi në Shkodër më 9 nëndor 1922. Mbaroi gjimnazin e atij qyteti më 1941. Që në atë kohë është marrë me veprimtari letrare. Ka marrë pjesë në Lëvizjen Nacional-Çlirimtare dhe ka bashkëpunuar në shtypin ilegal, me shkrime publicistike e letrare. Pas çlirimit ka botuar tregime dhe artikuj kritikë në shtypin periodik e të përditshëm.

Në vitin 1949 mbaron fakultetin juridik të Universitetit Shtetëror të Moskës dhe pasi kthehet në Atdhe punon në organet e drejtësisë. Që nga viti 1950 jep mësim në Institutin e Lartë Pedagogjik e më vonë në fakultetin juridik të Universitetit Shtetëror të Tiranës. Është anëtar i kolegumit të «Zërit të Popullit» dhe docent i fakultetit juridik.

«Vajza prej Oroshit» është i pari vëllim i autorit, që përmbledh tregime të botuara në kohë të ndryshme.

814-32

A 58

VAJZA PREJ OROSHIT.

Po afrohej mesnata dhe hana dukej në të shuem, kur një grup partizanësh mbasi la Malin e Shenjtë, të raskapitun prej zbritjes nëpër rrugëzën dredharake e shkambore, që zgjati pa ndalesa rreth tri orë, u ndesh në shtëpiat e para të Oroshit. Gurët e bardhë të kullave mezi dukeshin easaj nate me hanëz të dobët.

Grupi i parë prej pesë partizanësh u ndal në kullën nga e djathta që zhytej në hijen e pemëve dyfish ma të mëdha. Ndërtesa e vjetër, me çati pllakash guri me do dritare të vogla, shumë të vogla e me frangjija, që ishin mburoja kundër anmiqësh, dukej si gjysëm e rrënueme, e braktisun. Trokitën. Asgja. Trokitën përsëri, ma me forcë. Përsëri asgja. Mbas trokitjes së tretë u ndigjue një za i dobët, si i përgjumun:

— Kush a?

— A doni miq? Jemi partizanë!

Nuk u ndigjue përgjigja e zakonshme: «Mirë se ju ka prue zoti!» Por drangu i derës filloi me

luejt ngadalë e me vështirësi, tue ba një zhurmë gërvish tëse të randë.

Dera u çel. Midis saj, në prag, tue mbulue me trupin e hjedhët errësinën e thellë të brendisë, doli një vajzë e re me pishën të ndezun në dorë.

Dy sy të mëdhej e të zes si çulli e hodhën plot krenari e kureshtje shikimin e tyne mbi partizanët. Flokët e saj të lëmuet e të rrxuem pa kujdes mbi ballë e supe, ja shtonin hijeshinë e egër, të çuditshme, rrëmbyese.

Bukuri si ajo rrallë kishin pa ndonjë herë ma parë. Ajo ishte aso bukurie e thjeshtë e prekëse, që rrisin shpesh herë malet tona krenare me pastërtinë e tyne shekullore. Ishte aso bukurie që ruejnë me zili pyjet tona, kur jeta i hukatë me madhësinë e saj gjallnuese.

— Urdhënoni mbrendë! tha me një za të ngroh-të e si tepër të trashë për moshën e saj të re.

Kështu e njoftën Marën.

Ata hynë ngadalë në dhomën e ndriçuese dobët, zunë vend rreth votrës. Mara shpupurishi zjarrin e mbuluem me hi. Në skaj të dhomës ishte i shtrimë dikush i mbështjellun kamb'e krye me diçka, që i ngjiste një jorgani copa — copa.

— Asht nana e smuet, — shpjegoi Mara, — Ka disa ditë që dergjet me ethe të kqija. Kurse Leka — vllai i em, — asht ndër stane...

Kur ajo filloi me kërkue në magje, një partizan i tha:

— Mos u trazo. Na kemi ngranë të gjithë. Duem vetëm me fjetë.

Dhe ashtu si ishin të veshun, me pushkët nën krye, u shtrinë e i zu shpejt një gjumë i randë, si

BIBLIOTEKA E SHETIT
GJIFOR ASTER
№ 111V

Nuk i epej me folë gjatë. I dukej sikur po ranson të tjerët.

Se çka mendonte Mara, kur u rrit, askujt s'i shkonte mendja. E kujt mund t'i duhej se çka mendonte Mara?

Marës nuk i gëzoj zemra ndonjë herë. Fëminia i kishte fluturue pa gazet e gëzimet e saja, me vajin e humbjes së randë.

Veç pushka që e shtriu përdhe të jatin — ashtu kot, si tue luejt — nuk i harrohej. Krisma e saj gjëmonte randë më kalimin e vjetëve në zemrën e Marës si jehona e gurit që përplasët në humnerë. Diçka vlonte brendë, n' atë zemër të vogël.

Mara nuk u rrit vetëm: kishte edhe një vëlla, Lekën.

Nana që i rriti, u ba babë e gjithçka. Ajo për dru, ajo për bukë, ajo për tokë, ajo për të gjitha. Kështu, kur ishin fëmijë të vegjël.

S'amës së Marës kur u vra i shoqi, ndokush i kishte lëshue nga një fjalë në vesh. Dikush i kishte diftue ndonjë rrugë, ndonjë derë.

— Ti je e re! Burri shkoi tashma... Ditët janë mbushë.

Po ajo kishte thanë:

— Kam fëmijt! e kam diçka tjetër!...

Donte me thanë për gjakun.

Dikush tjetër i pat thanë si në shpoti: — Deka e burrit si dhimba e bërrylit: dhemb shumë, por shkon shpejt.

Veç ajo kishte qenë dekë e keqe e dhimbje e madhe që s'harrohet për jetë.

Kur i erdhi Ndoka, një ditë, kin me kërkue spatën te dera e shtëpisë e filloi me e gërnga me sy e me

fjalë, ajo sa s'i ra spatë kresë. «A e shef? — i tha — Tehu i kësaj të pret. Kpute qafën me të miral!».

Kur i thanë se Zefi, i biri i Frokut, ka çue me e lypë ajo, nuk bërtiti, nuk u skuq.

— I dekuni më ka lanë një amanet që s'mund ta thyej!

Kështu i pat nisë shkuesat e shumtë.

Mara e Leka u rritën, por nana ishte lodhë prej mundit e punës. Vjetët i kishin randue mbi shpinë para kohe. Mara ishte ba për burrë, por Leka ishte ende i vogël me e marrë shtëpinë në dorë dhe nana ishte këputë. Për nanën e ngratë s'kishin vleftë as premtimet e bukura për pajë as napolonat e shumta që i sillnin shkuesat, simbas zakonit, me ble Marën. Nana e kishte Marën trimin e shtëpisë, shtyllën e shtëpisë. Edhe kur Ndoka i Kol Pjetrës, kapadai i fortë e burrë që s'guxonte kush me ja shkelë vizën, se mbahej me derën e Markagjonve, i kishte çue fjalë se po s'e bleu për nuse Marën ka me e grabitë, nana i ish përgjegjë me shkuesin:

— Mara nuk asht nuse për ty. Nuk asht trim ai që u trimohet grave të veja, grave pa trim në shtëpi!

* * *

Oroshi gjendet buzë do luginash që ulen e bajnë një përrue. Ky përrue në dimën rritet e fryhet e plot zhurmë derdhet te Fani i Vogël.

Atje Kapidani ka pasë çifligjet, stanet e sara-jet e veta.

S'guxonte kush me folë keq për Kapidanin. Shtëpi e mirë, shtëpi e fortë, shtëpi e madhe. Shtat krajlat ja druen sherrin. Ka ba krushqi me të mdhajt. S'e then gja as me pasje, as me mend. I ruen doket e zakonet. Mbahet me kanú. Dera e

Kapidanit asht derë zotnish, derë që duhet me ja pasë frigën, me ja drashtë sherrin.

Kush kishte ndonjë copë tokë luste Shën Mërinë, mos t'i binte n'sy Kapidanit — se e lente pa gja. Çka asht e mirë, asht e Kapidanit. Ç'ka asht e bukur asht për Kapidanin. Kapidani lidhte e prishte fejesa qysh në djep.

Një ditë u hap zani në të katër anët e bajrakut se Kapidani asht ba edhe ma i fortë, se Kapidani kishte rrëxue një krajl e kishte prue një tjetër. Ky krajli i ri që pruni Kapidani ishte ma i fortë e ma i madh se i pari. I pari, thonë, mbathi opengat e krisi e iku me florinjte e haznës.

Por, përveç Markagjonit e trimave të tij, që u gëzuen për këto punë, kishte njerëz që nuk brofën në kambë prej gëzimit. Bile dikush kishte sajue edhe një kangë të re që nuk ishte kangë gëzimi, por dhimbjeje. Se kush e kishte sajue, Mara nuk e dinte. E kish ndigjue për herë të parë prej Ndreut, kur ja merrte me çiftelije ngadalë, ndërsa bashkë me Lekën i mrrizojshin ato dy krenë dhen që kishin. Megjithëse e vogël, kërthi dymbëdhjetë vjeçare i ishin ngujue në mendje ato fjalë të ndalueme e të çuditshme:

*«Me shtat prell tridhet e nanë,
Vjen Italia me danamë,
Hini m'Durrës e m'Tiranë.
Afmët Zogju t'madhe briti:
Bini burra, mos koriti,
të luftoni sa të hiki!
E i ka mbushun degjt me pare,
me to më shpenë tuj hikë ma i pari,
Tuj vikatë si zogj magjari,*

Vrek u fut në një makinë
Bashkë me zojën Gjeraldinë,
Drejt krejt ta han Shqipninë!
Krejt Shqipnia po ban çudi:
Afmjet Zogj or fajezi
Si na shite n'Itali?»

Shumë gjana s'i kuptonte në këtë kangë Mara por zemra ja donte, e këndonte vetë ngadalë e madje ja kish mësue edhe Lekës.

Ma vonë, Mara me Ndreun, filluen ma shpesh me u takue, jo vetëm hijeve e sogjeve, ndër kullota e në krue. E kur shikimet e tyne kryqëzoheshin vjedhtaz ata ndjenin se i pushtonte një kënaqësi e madhe e një shqetësim i panjoftun deri atëhere. Ndreu, ai djalosh shtatëgjatë, me sytë e ambël si të deles rudë, që i binte aq hollë fyellit, e kishte turbullue jo vetëm me zanin e kangëve të tij kumbuese, por edhe me shikimin e tij të pastër, si ajo copë qielli që dukej në livadhin e tyne të rrethuem prej bredhash e ahash të naltë e hijerandë.

E si me e harrue atë ditë? Delet e tyne ishin largue e Leka kishte këcye ndër shkambij mb'atë anë tue kërkue një dhi të hupun, kur Ndreu e këputi kangën vajtuese të fyellit dhe me një shikim të habitun e pat pyet:

— Pse i ke këta sy kaq të bukur, oj Marë, shiftoftu Zana?

Dhe ajo e kish lanë me i prekë me gishtat që dridheshin sytë e saj, fytyrën, gushën, gjitë...

Dhe qysh atëherë zemra e Marës ishte shitue për gjithmonë prej Ndreut, të butë e të mirë si delja rudë.

Por jeta ka kthesat e veta të pamëshirëshme.

Jeta me vdekjen janë motra binjake n'ato anë. Zakonet e egra i kishin grabitë Marës femininë e vet. Tash prap kapidani mizor, me zakonet e ligjet e tij të egra po donte me këputë atë lule që kishte fillue me bi, e strukun dhe e frigueme mes zabelesh e gurësh e qe shprehte ngushëllim e shpresë, dëshirë me jetue e me përtri. Po ku donte me ja dijtë Kapidani për atë lule, për dashuni e jetë!

Ai një ditë dha kushtrimin. Mblodh burrat e Oroshit e t'Mirditës. I thirri, i veshi me tesha ushtrie, me do këmisha të zeza, u dha pushkë e qeleshe të bardha e...

Një ditë plasi lufta, atje poshtë dikah. Kapidani mori trimat e Mirditës e i çoi atje. Disa luftuen, disa u shituen dhe shumë prej tyne nuk u kthyen ma.

Toka për pak, mbeti djerr. Mjaft gra u kthyen në gjini me futat e zeza në krye. Edhe Ndreu, Ndreu i kangës së bukur e i zemrës së falun kish ikë e s'ish kthye ma. Mos kish hupë prore?

E për ke? E pse?

Deri këtu shkonte Mara. Ma gjatë... Ishin gjana të thella!

Pse me vdekë ata njerëz, kot atje larg? Kështu deshte Kapidani. Kapidani? Mos asht ai — Zoti fuqimadh, që ngjallë e shkimë fare?

— Pushka asht për burrat — i pat thanë një plak, Prenk Vata, kur po ktheheshin bagëtinë te shtëpiat.

Pushka asht me ruejt gjanë, nderën! — këtë e kuptonte dhe e ndjente edhe Mara. Por me vdekë për tjetrin atje larg, e me vra mbas gardhit njanin që s'të ka prekë as në gja as në nderë, si u vra baba i saj... Këtë s'e kuptonte Mara. As nuk donte me e kuptue.